

УСТОЙЧИВОСТ НА АГРАРНИЯ МЕНИДЖМЪНТ В КОНТЕКСТА НА ОСП

Гл. ас. д-р Елена Йорданова

Стопанска академия “Д.А.Ценов“ – Свищов

Резюме: Настоящата статия откроява водещите приоритети на общата селскостопанска политика (ОСП) и акцентираме върху екологично-етичните аспекти на нейните основни цели. Набелязваме основни проблеми в аграрния сектор, които създават трудности в нелекия управленски и производствен процес в съвременното земеделие. Поради икономическата несигурност и прякото взаимодействие на селското стопанство с околната среда и последствията от тези фактори и непредвидени рискове, посочваме основни мерки в ОСП, както и въздействието и промяната, която те изискват в управлението на агроорганизациите. Проследяваме и обобщаваме, че аграрният мениджмънт логично следва основните управленски функции, които са присъщи на всички управленски дейности за всички сфери на обществения живот.

Ключови думи: обща селскостопанска политика, управление, земеделие

SUSTAINABILITY OF AGRICULTURAL MANAGEMENT IN THE CONTEXT OF OSP

Chief Assist. Prof. Elena Yordanova, PhD

D. A. Tsenov Academy of Economics – Svishtov

Abstract: This article highlights the leading priorities of the Common Agricultural Policy (CAP) and emphasizes the ecological-ethical aspects of its main objectives. We identify major problems in the agrarian sector that create difficulties in the difficult management and production process in modern agriculture. Due to the economic uncertainty and the direct interaction of agriculture with the environment and the consequences of these factors and unforeseen risks, we indicate the main measures in the CAP, the impact and the change they require in the management of agricultural organizations. We trace and summarize that agrarian management logically follows the main management functions that are inherent in all management activities for all spheres of public life.

Key words: common agricultural policy, management, agriculture

1. Водещи приоритети на ОСП за постигане на устойчивост в аграрния мениджмънт.

Общата селскостопанска политика (ОСП) е селскостопанската политика на Европейския съюз (ЕС). *Основните приоритети на ОСП, които определят устойчивостта на аграрния мениджмънт, са:*

- *Подкрепа за устойчиво земеделие:* ОСП има за цел да постигне устойчиво земеделие, като насърчава земеделските производители да възприемат екологични практики, да намалят емисиите на парникови газове и да опазват биоразнообразието.
- *Повишаване на конкурентоспособността и пазарната ориентация:* ОСП се стреми да подобри конкурентоспособността на селскостопанския сектор на ЕС, да подкрепи земеделските производители да отговорят на пазарните изисквания и да насърчи разработването на нови и иновативни продукти.
- *Насърчаване на балансирано териториално развитие:* ОСП цели да насърчи балансирано териториално развитие чрез подпомагане на селските райони и опазване на културното наследство на ЕС.
- *Гарантиране на безопасност и качество на храните:* ОСП се стреми да гарантира, че гражданите на ЕС имат достъп до безопасни и висококачествени храни и да насърчава производството на здравословни и устойчиви хранителни продукти.
- *Подобряване на икономическото и социалното положение на земеделските стопани:* ОСП има за цел да подобри икономическото и социалното положение на земеделските производители чрез предоставяне на подкрепа за доходите им и подобряване на условията им на труд.
- *Насърчаване на международното сътрудничество:* ОСП се стреми да насърчи международното сътрудничество чрез подпомагане на устойчивото селско стопанство в развиващите се страни и насърчаване на справедливи търговски отношения между ЕС и други страни.

Общата селскостопанска политика (ОСП) е създадена през 1962 г., за да осигурява **партньорство** между селското стопанство и обществото, между Европа и нейните земеделски производители. Смятаме, че управленската устойчивост и насоките на промените в съвременното земеделие имат и своя морален елемент при избора на щадящи практики, хуманно отношение, грижа и отговорност, затова акцентираме върху

екологично-етичните аспекти в *основните цели* на ОСП, а именно (ЕК, <https://agriculture.ec.europa.eu>, 2023):

- **подкрепа** за земеделските производители и повишаване на селскостопанската производителност, за да се гарантират стабилни доставки на храни на достъпни цени;
- **защита** на жизнения стандарт на земеделските производители в Европейския съюз;
- **помощ** за справяне с изменението на климата и за устойчиво управление на природните ресурси;
- **грижа** за състоянието на селските райони и ландшафти в целия ЕС;
- **поддържане** на жизнеспособността на икономиката в селските райони чрез **насърчаване** на заетостта в селското стопанство, хранително-вкусовата промишленост и свързаните с тях сектори.

Насочваме вниманието към приетото от нас становище, че глобалните изменения в управлението на съвременното земеделие имат основно нравствени измерения. Всички стратегии, дейности и политики са насочени към общата грижа и отговорност за хората и околната среда - ОСП е обща политика за всички държави от ЕС. Нейните приоритети са партньорство, подкрепа, защита, помощ, грижа, поддържане, насърчаване. Това подкрепя нашата теза, че за устойчивостта на аграрния мениджмънт е необходима *екологично-етична ориентация на мисленето и поведението* в процесите на създаване на организационната стратегия и прилагането ѝ в производствените практики.

Въпреки добрите намерения и осигуряването на подкрепа чрез ОСП, в аграрния сектор *редица проблеми* създават трудности в нелекия управленски и производствен процес в съвременното земеделие и биха могли да нарушат неговата устойчивост. Основните от тях са:

- въпреки значението на производството на храни, доходите на земеделските производители са с около 40 % по-ниски в сравнение с доходите от неселскостопанска дейност;
- селското стопанство зависи в по-голяма степен от времето и климата, отколкото много други сектори;

- съществува времево разминаване между търсенето от страна на потребителите и способността на земеделските производители да отговорят на това търсене - отглеждането на повече пшеница или производството на повече мляко неизбежно отнема време;
- освен за икономическата ефективност на своята дейност, земеделските производители трябва да се грижат и за нейната устойчивост и екологосъобразност и да опазват състоянието на почвите и биологичното разнообразие. (ЕК, <https://agriculture.ec.europa.eu/>, 2023)

Поради икономическата несигурност и прякото взаимодействие на селското стопанство с околната среда и последствията от тези фактори и непредвидени рискове, в ОСП са предвидени следните *мерки за постигане на управленска устойчивост*:

- подпомагане на доходите чрез директни плащания, което гарантира стабилност на доходите и възнагражда селскостопанските производители за използването на екологосъобразни практики и предоставянето на обществени услуги, за които обикновено не се заплаща на пазара, като например грижа за селските райони;
- пазарни мерки за справяне с трудни ситуации на пазара, като например внезапен спад в търсенето, поради риск за здравето или понижаване на цените, вследствие на временно свръхпредлагане на пазара;
- мерки за развитие на селските райони посредством национални и регионални програми, насочени към задоволяване на специфични нужди и преодоляване на предизвикателства пред тези райони - нужда от машини, сгради, гориво, торове и здравни грижи за животните, приготвяне, преработка и опаковане на храни, съхранение, превоз и продажби на дребно. (ЕК, <https://agriculture.ec.europa.eu/>, 2023)

Чрез проучванията на Евробарометър, които се провеждат във всички страни от ЕС, има осведоменост за отношението на гражданите спрямо ОСП и информация за предоставяната помощ, качеството на храните, опазването на околната среда, значението на ОСП за аграрния мениджмънт и др.

В ЕС има около 10 милиона земеделски стопанства и 22 милиона души работят в сектора. Те осигуряват разнообразие от безопасни и висококачествени продукти на разумни цени, благодарение на което ЕС може да бъде лидер в гарантирането на

продоволствена сигурност в световен мащаб и екологичната устойчивост. За да бъде екологично устойчив управленският процес в селското стопанство, грижата и подпомагането към земеделските стопани трябва да е гарантирана и навременна, защото те са изправени пред двойно предизвикателство - да произвеждат храна и в същото време да защитават природата и да опазват биологичното разнообразие. Разумното използване на природните ресурси е от съществено значение за производство на храна и за качеството на живот както днес, така и в бъдеще. За да се укрепи ролята на европейското селско стопанство в бъдеще, ОСП търпи развитие с цел да отговори на променящите се икономически обстоятелства и на изискванията и нуждите на гражданите. Новата ОСП очертава по-опростена и по-ефективна политика, която включва амбициите за устойчивост на Европейския зелен пакт. (ЕК, <https://agriculture.ec.europa.eu/>, 2023)

Можем да обобщим основните приоритети на ОСП за устойчив аграрен мениджмънт, а именно: насърчаване на устойчиво селско стопанство, повишаване на конкурентоспособността, насърчаване на балансирано териториално развитие, осигуряване на безопасност и качество на храните, подобряване на икономическото и социалното положение на земеделските производители и насърчаване на международното сътрудничество. Тези приоритети помагат за насочването на селскостопанската политика на ЕС и оформят бъдещето на селското стопанство в ЕС.

2. Управленски аспекти в управлението на агроорганизациите.

Развитието на съвременното земеделие има важно значение за българската икономика. Неговите продукти се произвеждат от хората и са предназначени главно за хората, ето защо управлението на този процес и човешкият фактор в него са с основно значение за осигуряване на устойчив аграрен мениджмънт.

Според Линкова, М. аграрният мениджмънт е система от взаимно свързани елементи (субекти, дейности и функции), а синхронизацията между тях създава необходимите предпоставки за постигане целите на управлението, а самият управленски процес също е система от взаимосвързани функции във връзка с вземането и осъществяването на управленските решения.¹ Кръстева, И. също акцентира върху значението на управленския процес в агробизнеса като основа на устойчивото развитие.²

¹ Николова, М., М. Линкова, В. Блажева, Р. Ненова, Аграрен мениджмънт, АИ“Ценов“, Свищов, 2018.

² Кръстева, И. Възможности за развитие на управленския процес в агробизнеса, Юбилейна научно-практическа конференция: Човешкият фактор в управлението, АИ“Ценов“ – Свищов, стр. 408, 2012.

Аграрният мениджмънт логично следва основните управленски функции, които са присъщи на всички управленски дейности за всички сфери на обществения живот, а именно:³

- планиране – след като са избрани мисията и стратегията, целите се обвързват с ресурсите и се търсят начините за тяхната реализация;
- организирането създава подреденост и ефективно взаимодействие между елементите на системата;
- ръководенето се свързва с координирането и мотивацията, като важен момент са взаимоотношенията и социално-психологическият климат;
- контролирането има за цел да установи степента на реализация на целите, текущото протичане на процесите и крайните резултати;
- регулирането елиминира възникнали отклонения, които биха могли да попречат за реализацията на крайните цели на управленския процес.

Съвременното земеделско стопанство е организация на същия принцип, която си поставя цели, планира своето развитие, организира своеобразни дейности, контролира изпълнението им, следи за реализацията на резултатите, и всичко това се извършва, ръководи и управлява от хора, които трябва да имат умения, знания, опит, мотивация, способност да вземат адекватни решения, да общуват чрез подходящ подход, да реагират на кризисни ситуации, да се обединяват екипно, да проявяват разбиране и хуманност, да съумяват да удовлетворят интересите на организацията и хората, както и максимално да доближат потребностите и да синхронизират различни ценности и различен тип поведение. Това е изключително трудно, като се има предвид и влиянието на външната среда, необходимостта от екологосъобразно отношение и грижа за околната среда, и в същото време зависимостта от природните фактори в земеделските дейности, носещи потенциален риск за реализацията на крайните резултати. Ето защо ролята на аграрния предприемач и мениджър е ключова за *устойчивостта на управленския процес* и ефективността на организационната дейност.⁴

Устойчивостта на аграрния мениджмънт зависи от основните *управленски умения*, които трябва да притежава *аграрния мениджър* като предприемач или ръководител на земеделско стопанство. Управленските умения в съвременното земеделие са от

³ Йорданова, Е. Екологична политика и социална отговорност, Веста, 2016

⁴ Йорданова, Е. Управленско общуване и управленски процес. АИ „Ценов“ – Свищов, 2015

изключително важно значение в условията на непрекъсната потенциална несигурност, свързана с климатични условия, пазарна среда, решаване на възникнали кризисни ситуации, спазване на редица административни изисквания, съобразяване с екологични и технологични промени, и най-важното, бавна поведенческа промяна, свързана с мисленето, самосъзнанието и жизненоважната отговорност за опазване на околната среда, производство на екологосъобразна продукция, съхранение на биологичното равновесие за бъдещите поколения. Именно затова ролята на аграрния мениджър, неговите *управленски умения и подход*, имат своето водещо значение от управленска и хуманна гледна точка.⁵

Акцентиране на етичността в преценката, избора и поведението на земеделските производители, на хуманното и разумно отношение към околната среда, защото те са в основата както на всички стратегически документи и европейски изисквания в съвременното земеделие, така и са по принцип в основата на човешката ни същност – само така е възможно постигане на устойчивост в аграрния мениджмънт, както и отговорна и разумна приемственост между поколенията. *Единствено чрез грижата за околната среда, осъзнатата отговорност, екологичното съзнание, рационалното мислене и адекватно поведение, основано на познания и умения, може да се осъществява разумният преход към едно ново екологично-етично, устойчиво и балансирано управление и развитие на аграрния сектор.*⁶

Умението да се управлява разумно, екологосъобразно и успешно е изключително сложна задача, която изисква, освен знания и предварителна подготовка в съответната област, адекватен подход, обединяващ индивидуалните потребности и организационните цели, стил, който да създава благоприятен организационен климат, усет за вземане на решения и психологическа нагласа за ефективно общуване, което да включва коректност, разбиране, взаимно уважение, както и грижа за околната среда.

⁵ Йорданова, Е. Умения при общуване и реализация на управленския процес, сп. Бизнес управление, бр.1, 2016

⁶ Йорданова, Е. Аспекти на рационалното поведение при управление на организацията, сп. Бизнес управление, бр.3, 2018

Използвани източници:

- Йорданова, Е. Аспекти на рационалното поведение при управление на организацията, сп. Бизнес управление, бр.3, 2018
- Йорданова, Е. Екологична политика и социална отговорност, Веста, 2016
- Йорданова, Е. Умения при общуване и реализация на управленския процес, сп. Бизнес управление, бр.1, 2016
- Йорданова, Е. Управленско общуване и управленски процес. АИ „Ценов“ – Свищов, 2015
- Кръстева, И. Възможности за развитие на управленския процес в агробизнеса, Юбилейна научно-практическа конференция: Човешкият фактор в управлението, АИ“Ценов“ – Свищов, стр. 408, 2012.
- Николова, М., М. Линкова, В. Блажева, Р. Ненова, Аграрен мениджмънт, АИ“Ценов“, Свищов, 2018.
- ЕК, <https://agriculture.ec.europa.eu/>, 2023